

INTERNET MEDIA AND INFORMATION SECURITY ISSUES IN AZERBAIJAN

Sure Seyid

Nakhchivan State University,
Ph.D. in Philology, Associate Professor
E-mail: seyidsura@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-5628-0959>

Abstract. This research is devoted to examining the problems of internet media and information security in Azerbaijan. In the context of globalization, ensuring information security and cybersecurity at both national and international levels constitutes the central theme of the study. It is emphasized that the primary goal in this field is the protection of the interests of individuals, society, and the state. In recent years, technologically complex and multidimensional attacks targeting Azerbaijan's information space—including the information resources and infrastructures owned by state bodies, private and non-governmental organizations, as well as individuals—have been expanding. These attacks also affect the lifecycle of data stored in these resources, the material and non-material objects used in related processes, and the interconnections among them. The study analyzes the purposeful measures carried out in Azerbaijan following the restoration of independence, focusing on the protection of state sovereignty in cyberspace, safeguarding national interests, improving a unified state policy on information security, and developing the technological infrastructure components necessary for ensuring information security.

Keywords: mass media, information security, cybersecurity, media, technology.

DOI: <https://doi.org/10.30546/2709-2488.2025.5025>

To cite this article: Sure Seyid. (2025). Internet media and information security issues in Azerbaijan. *Journal of Preschool and Primary Education*, Special issue – "Scientific-pedagogical press: in the dimension of historicity and modernity", pp. 83-97.

Article history: received – 03.10.2025; accepted – 05.11.2025.

CC BY 4.0. Authors expressly acknowledge the authorship rights of their works and grant the journal the first publication right under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY, which allows the published work to be freely distributed to others, provided that the original authors are cited and the work is published in this journal.

AZƏRBAYCANDA İNTERNET MEDIA VƏ İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİ MƏSƏLƏLƏRİ

Surə Seyid

Naxçıvan Dövlət Universiteti,
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
E-mail: seyidsura@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-5628-0959>

Annotasiya. Tədqiqat Azərbaycanda internet media və informasiya təhlükəsizliyi problemlərinin araşdırılmasına həsr olunub. Qloballaşan dünyada istər milli, istərsə də beynəlxalq səviyyədə informasiya təhlükəsizliyinin və kibertəhlükəsizliyin təmin olunması məsələsi tədqiqatın müzakirə mövzudur. Qeyd olunur ki, bu istiqamətdə fəaliyyətin başlıca məqsədi insan, cəmiyyət və dövlət maraqlarının qorunmasıdır və son zamanlar Azərbaycanın informasiya məkanına, o cümlədən dövlət, özəl və qeyri-hökumət təşkilatlarının, fiziki şəxslərin sahib olduğu informasiya ehtiyatlarına və infrastrukturlarına, bu ehtiyatlarda olan məlumatların həyat boyu proseslərinə, həmin proseslər üçün istifadə olunan maddi və qeyri-maddi obyektlərə və onlar arasında əlaqələrə qarşı – texnoloji cəhətdən çoxşaxəli hücumlar genişlənməkdədir. Tədqiqatda Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkədə kiberməkanda dövlət müstəqilliyinin, milli maraqların qorunması, informasiya təhlükəsizliyi sahəsində vahid dövlət siyasətinin təkmilləşdirilməsi və informasiya təhlükəsizliyinin texnoloji infrastruktur komponentlərinin yaradılması istiqamətində aparılan məqsədyönlü işlər təhlil edilir.

Açar sözlər: KİV, informasiya təhlükəsizliyi, kibertəhlükəsizlik, media, texnologiya.

DOI: <https://doi.org/10.30546/2709-2488.2025.5025>

Məqaləyə istinad: Surə Seyid. (2025). Azərbaycanda internet media və İnformasiya təhlükəsizliyi məsələləri. *«Məktəbəqədər və ibtidai təhsil»*, Xüsusi buraxılış – “Elmi-pedaqoji mətbuat: tarixilik və müasirlik müstəvisində”, səh. 83-97.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 03.10.2025; qəbul edilib – 05.11.2025.
CC BY 4.0. Müəlliflər açıq şəkildə öz əsərlərinin müəlliflik hüquqlarını təsdiq edir və jurnala Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) lisenziyası çərçivəsində ilk nəşr hüququnu verirlər. Bu lisenziya, əsərin bu jurnalda yayımlandığı və orijinal müəlliflərə istinad edildiyi halda, onun sərbəst şəkildə digər şəxslər tərəfindən yayılmasına icazə verir.

Giriş / Indrotuction

Azərbaycan Respublikasında söz və informasiya azadlığının əldə edilməsi, azad informasiya mühitinin formalaşması siyasəti Ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Çünki Heydər Əliyev bu sahədə dünya təcrübəsinə yaxşı bələd olan bir rəhbər kimi bilirdi ki, hər bir ölkənin informasiya məkanı, informasiya ehtiyatları və texnologiyaları cəmiyyətin sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı səviyyəsini və dinamikasını müəyyənləşdirir. Məhz onun rəhbərliyi dövründə ölkədə azad, müstəqil, beynəlxalq rəqabətədavamlı, demokratik milli kütləvi informasiya vasitələrinin formalaşması və hərtərəfli inkişafının təmin edilməsi istiqamətində məqsədyönlü siyasətin həyata keçirilməsinə başlanmışdır. 1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında söz, fikir və məlumat azadlığı, hər kəsin məlumat almaq və yaymaq hüququ, KİV üzərində hər hansı senzuranın yolverilməzliyi birmənalı şəkildə təsbit edilmişdir. XX əsrin sonlarından başlayaraq, Azərbaycanda söz və məlumat azadlığının təmin olunması, demokratik, plüralist mətbuatın formalaşması, onun hüquqi-normativ bazasının qurulması, iqtisadi müstəqilliyinin təmin edilməsi üçün geniş imkanlar yaradılmışdır. Azərbaycan Prezidentinin 6 avqust 1998-ci il tarixli Fərmanı ilə Nazirlər Kabineti nəzdində mətbuatda və digər KİV-lərdə dövlət sirlərini müha-fizə edən Baş İdarə ləğv edilərək [Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı., 1998] senzuraya birdəfəlik son qoyulmuşdur. Fərmanda nəzərdə tutulan digər tədbirlər müstəqil KİV-in inkişafını, vətəndaşların beynəlxalq hüquq və Azərbaycan Konstitusiyası ilə təsbit olunmuş söz, məlumat və fikir azadlığını təmin etmişdir. Azərbaycan Jurnalistlərinin I Qurultayında, 2003-cü ildə mətbuatın özünütənzimləmə orqanı və dövlət qurumları ilə mətbuat arasında münasibətlərin nizamlanması funksiyalarını yerinə yetirən müstəqil Mətbuat Şurası yaranmışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın müasir informasiya təminatı və təhlükəsizliyi siyasəti hüquqi, təşkilati-texniki və iqtisadi metodlarla təmin olunur. Burada hüquqi metodlar dedikdə, “informasiya sahəsində münasibətləri tənzimləyən normativ hüquqi aktların, informasiya təminatı və təhlükəsizliyi ilə bağlı normativ-metodiki sənədlərin işlənilib hazırlanması və qəbulu nəzərdə tutulur. Təşkilati-texniki metodlara informasiya-telekommunikasiya sistemlərinin normal fəaliyyətinə təhlükə yaradan texniki qurğuların, proqramların aşkarlanması və digər oxşar tədbirlər daxildir. İqtisadi metodlar isə informasiya təminatı və təhlükəsizliyinin təmin olunması sahəsində iqtisadi tədbirlərin görülməsi və onların maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədardır” [Həsənov, Ə., 2015].

1999-cu ilin dekabrında “Kütləvi informasiya vasitələri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu yeni formatda qəbul olunmuşdur [Nazirlər Kabin-

tinin 2012-ci ilin birinci rübünün sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında İlham Əliyevin yekun nitqi., 2012]. Mütəxəssislərin fikrinə görə, bu yeni qanun bütün demokratik tələblərə: söz və məlumat azadlığına, KİV-lərin və jurnalistlərin müstəqilliyinə və sərbəst fəaliyyətinə tam təminat verir. Bundan başqa, 2002-ci ildə Avropa Şurası ilə əməkdaşlıq şəraitində, beynəlxalq standartlara tam cavab verən “Televiziya və radio yayımı haqqında” Qanun işlənib hazırlanmış və qəbul edilmiş, 2003-cü ildə elektron KİV sahəsində fəaliyyətinin demokratik normalara uyğun qurulmasını təmin edəcək, öz fəaliyyətində yalnız qanuna tabe olan bir qurum – Milli Televiziya və Radio Şurası yaradılmışdır. 2004-cü ildə “İctimai Televiziya və radio yayımı haqqında” Qanun layihəsi işlənib hazırlanmış və qəbul edilmişdir [“İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu., 1998].

Qeyd etmək lazımdır ki, qanunun hazırlanmasında Avropa Şurasının ekspertləri, bilavasitə iştirak etmiş, əksər prinsipial müddəalar onlarla razılaşdırılmışdır. Bundan başqa, 2004-cü ildə “Dövlət sirri haqqında”, 2005-ci ildə jurnalistlərin informasiya almaq azadlığının tam reallaşdırılması məqsədilə “İnformasiya əldə etmək haqqında” Qanun təsdiq olunmuşdur [“İnformasiya əldə etmək haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu., 2005].

Qeyd olunan qanunların hazırlanıb qəbul olunması Azərbaycanın informasiya sahəsindəki dövlət siyasəti baxımından çox mühüm addımlar oldu. Belə ki, təkcə bu faktı qeyd etmək kifayətdir ki, “İnformasiya əldə etmək haqqında” Qanun qəbul edildikdən sonra dövlət orqanlarında ictimaiyyətlə əlaqələr idarələrinin və mətbuat xidmətlərinin formalaşdırılmasına başlanmışdır. Qanunla müəyyən edilmiş bütün informasiya sahibləri, mərkəzi və yerli hakimiyyət qurumları onlara məxsus internet informasiya resursları yaradaraq jurnalistlərin istifadəsinə təqdim etmişlər. Hazırda həmin resursların fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə ardıcıl tədbirlər həyata keçirilir.

Müstəqillik əldə etdikdən sonra bütün sahələrdə özünün inkişaf dövrünü yaşayan Azərbaycanda söz və məlumat azadlığının təmin edilməsi, KİV-lərin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, jurnalistlərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi istiqamətində ardıcıl qərarlar qəbul edilmiş, müvafiq fərman və sərəncamlar imzalanmışdır. 2003-cü il, yanvarın 9-da Azərbaycan Prezidentinin Sərəncamı ilə qəzetlərin “Azərbaycan” nəşriyyatına olan borcları 3 il müddətinə dondurulmuş, 2006-cı ilin martında isə onların 450 min ABŞ dolları həcmində borcunun dövlət büdcəsi hesabına ödənilməsi qərara alınmışdır [Həsənov, Ə., 2015]. Qeyd edilməlidir ki, 2000-ci ildən etibarən Azərbaycan milli mətbuatının yubileyləri dövlət səviyyəsində qeyd edilir və hər il jurnalistlər fəxri adlar və dövlət mükafatları ilə təltif olunurlar. Artıq ardıcıl olaraq hər il ölkənin aparıcı qə-

zet redaksiyaları və informasiya agentliklərinə dövlət tərəfindən birdəfəlik maliyyə yardımı ayrılır. Bu sahədə görülən davamlı işlərin nəticəsi kimi 2008-ci il, iyul ayının 30-da Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə “Azərbaycan Respublikasında kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına dövlət dəstəyi Konsepsiyası” təsdiq edilmişdir [Azərbaycan Respublikasında kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına dövlət dəstəyi Konsepsiyası., 2008]. Kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına dövlət dəstəyinin əsas məqsədi vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu prosesində KİV-in rolunu nəzərə almaqla fikir, söz və məlumat azadlığını inkişaf etdirmək, kütləvi informasiya vasitələrinin müstəqilliyini dəstəkləmək, redaksiyalara yardım mexanizmini təkmilləşdirmək, informasiya sektorunda yeni informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqini stimullaşdırmaq, cəmiyyət və KİV-lə səmərəli əməkdaşlığı gücləndirmək, jurnalistlərin peşəkarlığının və məsuliyyətinin artmasına şərait yaratmaq, sosial müdafiəsini gücləndirmək, dövlət və cəmiyyət üçün prioritet təşkil edən məsələlərin həllində KİV-in potensialından səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir. 2009-cu il, aprel ayının 3-də Konsepsiyanın tələblərinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondu yaradılmışdır [“Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun yaradılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı., 2009]. Fondun əsas vəzifəsi söz və məlumat azadlığının, kütləvi informasiya vasitələrinin inkişaf etdirilməsi üçün Konsepsiyada nəzərdə tutulmuş müddələrin həyata keçirilməsini, habelə KİV-lərin proqram, layihə və digər tədbirlərini maliyyələşdirməkdir. Azərbaycan Prezidentinin “Azərbaycan mətbuat işçilərinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi tədbirləri haqqında” 2010-cu il, 22 iyul tarixli Sərəncamı ilə jurnalistlər üçün yaşayış binasının tikilməsi məqsədi ilə xüsusi vəsait ayrılmış, 2013-cü il, iyulun 22-də jurnalistlər üçün tikilmiş binanın açılış mərasimi keçirilmişdir. 156 KİV əməkdaşına yeni mənzillər paylanmış və elə həmin gün Azərbaycan Prezidenti “Azərbaycan mətbuat işçilərinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə dair əlavə tədbirlər haqqında” Sərəncam imzalayaraq jurnalistlər üçün yeni – 240 mənzilli binanın tikintisinə vəsait ayırmışdır. Beləliklə, 2017-ci il, 22 iyul tarixli sərəncamda göstərilən mənzillər “Milli mətbuat günü” münasibətilə jurnalistlərə təqdim olunmuşdur. Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, müstəqillik illərindən sonra Azərbaycanda bütün sahələrdə özünü göstərən inkişaf prosesi elektron KİV sahəsindən də yan keçməmiş, yeni özəl televiziya və radio kanalları açılmışdır. Son illər isə kabel televiziyaşının miqyası genişlənmişdir. 2005-ci ildə Azərbaycan Dövlət Televiziyaşının bazasında “Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri” Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti yaradılmışdır. Elə həmin il İctimai Televiziya və Radio Yayınıları Şirkəti təsis edilmiş və fəaliyyətə başlamışdır. İctimai Televizi-

yanın maddi-texniki təminatı və faktiki olaraq fəaliyyətə başlaması üçün bütün zəruri tədbirlər görülmüşdür.

Hazırda Azərbaycanda 10 ümumrespublika, 14 regional, 17 kabel, 15 internet, 1 peyk televiziya, 13 ümumrespublika və 3 regional radio fəaliyyət göstərir. Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2001-ci il tarixli qərarına, əsasən, ölkə ərazisində rəqəmsal yayımın tətbiqinə də başlanılmışdır.

Problemin qoyuluşu

Azərbaycan Respublikasının informasiya təhlükəsizliyi siyasəti dövlət, ictimai və fərdi informasiya ehtiyatlarının qorunmasından, habelə informasiya sahəsində milli maraqların müdafiəsinə yönəlmiş tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsindən ibarətdir. Ölkəmizin informasiya sahəsində təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün ölkədə informasiyanın, həmçinin dövlət informasiya ehtiyatlarının müdafiəsi sahəsində milli sistem və informasiya infrastrukturunu inkişaf etdirilir və möhkəmləndirilir. Son illər informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) inkişaf etdirilməsi istiqamətində bir çox mühüm tədbirlər görülmüşdür. Bu kontekstdən yanaşdıqda informasiya təhlükəsizliyi sahəsində vahid dövlət siyasətinin təkmilləşdirilməsi və informasiya təhlükəsizliyinin texnoloji infrastruktur komponentlərinin yaradılması istiqamətində aparılan məqsədyönlü işlərin araşdırılması internet medianın kompleks tədqiqində zəruridir.

Tədqiqat metodları

Araşdırma prosesində internet medianın öyrənilməsi, informasiyalı cəmiyyət anlayışının mərhələli və tarixi-müqayisəli təhlili və informasiya təhlükəsizliyi sahəsində qanunvericilik sisteminin ümumiləşdirmə metodlarından istifadə olunmuşdur.

Əsas hissə / Main part

Azərbaycanda inkişafın prioritet istiqamətlərindən biri olan İKT sahəsi bu gün keyfiyyətcə yeni və daha yüksək inkişaf mərhələsinə daxil olmuşdur [Niya-zov, X., 2016]. Azərbaycan Prezidenti tərəfindən “Azərbaycanın inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003–2012-ci illər)”, “Azərbaycan Respublikasında rabitə və informasiya texnologiyalarının inkişafı üzrə 2005–2008-ci illər üçün Dövlət Proqramı”, “Azərbaycan Respublikasında kosmik sənayenin yaradılması və inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” və s. mühüm sənədlər təsdiq olunmuşdur. Strategiya çərçivəsində “Elektron Azərbaycan – 2005-2008-ci illər” və “Elektron Azərbaycan – 2010–2012-ci illər” dövlət proqramları qəbul olunaraq icra edilmişdir [https://azertag.az/xeber/milli_tahlukasizlik_haqqindaazərbaycan_respublikasının_qanunu-317420].

Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin inkişafı, rabitə və informasiya tex-

nologiyalarının, eyni zamanda “İKT-nin inkişafı üzrə Milli Strategiya”nın qarşısında dayanan vəzifələrin tam yerinə yetirilməsi hazırda həyata keçirilən dövlət siyasətinin mühüm vəzifələrindən biri hesab olunur. Bunu nəzərə alaraq, ölkə Prezidenti 2 aprel, 2014-cü il tarixində “Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014–2020-ci illər üçün Milli Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Sərəncam imzalamışdır. Beləliklə, ölkədə sayca ikinci milli fəaliyyət proqramı qəbul olunmuşdur [“Azərbaycan” qəzeti., 2014]. Qeyd etmək lazımdır ki, bundan əvvəl qəbul olunmuş Milli Strategiya 2003–2012-ci illəri əhatə edir və bu sahə üzrə milli fəaliyyət proqramının əsas vəzifə və istiqamətlərini, həyata keçirilməsinin əsas prinsiplərini və prioritetlərini müəyyənləşdirmişdir.

İnternet mediasının inkişafı, internetdə fikir və söz azadlığının mövcudluğu, elektron qəzet və jurnalların, həmçinin xarici və daxili sosial şəbəkələrin geniş yayılması İKT-nin cəmiyyətə verdiyi yeni imkanlardır. Ölkə başçısının imzaladığı sərəncama əsasən, Milli Strategiyanın əsas məqsədi ölkədə informasiya cəmiyyətinin bərqərar olması, onun yaratdığı imkanlardan vətəndaşların, cəmiyyətin, dövlətin inkişafı üçün səmərəli istifadə edilməsi, ölkənin davamlı və dayanıqlı tərəqqisi, İKT-nin dövlət idarəciliyində hərtərəfli tətbiqi, habelə sosial-iqtisadi və mədəni sahələrin inkişafına təkan verən iqtisadi sektor kimi inkişaf etdirilməsidir [<https://president.az/articles/11312>].

Hüquqi sənəd haqqında ölkə başçısının çıxışında qeyd olunur ki, “İnternet mediasının inkişafı, internetdə fikir və söz azadlığının mövcudluğu, elektron qəzet və jurnalların, xarici və daxili sosial şəbəkələrin geniş yayılması İKT-nin cəmiyyətə verdiyi yeni imkanlardır.

Yuxarıda qeyd olunan məsələlər bir tərəfdən ölkəmizdə söz, mətbuat və informasiya azadlığını təmin edərsə, digər tərəfdən dövlətin informasiya təhlükəsizliyi probleminə medianın münasibətini və dəstəyini şərtləndirir. Bu kontekstdə dövlətin informasiya siyasəti və informasiya təhlükəsizliyi məsələləri ətrafında elmi təhlillərə ciddi ehtiyac yaranır. Əsas strateji əmtəəsinin informasiya olduğu müasir informasiya cəmiyyəti, bu sahədə mövcud və potensial münasibətləri, habelə fəaliyyətləri tənzimləmək məqsədilə müvafiq institutların və nəzəri-konseptual sənədlərin hazırlanmasına önəm verir. Dövlətin informasiya siyasətinin formalaşması da məhz belə bir zərurətdən irəli gəlir.

Dövlətin informasiya siyasəti dedikdə, dövlət orqanlarının informasiya sektorunun inkişafına yönəlmiş tənzimləyici fəaliyyəti başa düşülür. İnformasiya sektoru telekommunikasiyanı, informasiya sistemlərini və kütləvi informasiya vasitələrini (KİV), habelə hər növ (işgüzar, əyləncəli, elmi-tədris, xəbər və s.) informasiyaların yaradılması, mühafizəsi, işlənməsi, nümayişi, ötürülməsi ilə bağlı istehsal və münasibətlərin məcmusunu əhatə edir [Azərbaycan Respublika-

sında kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına dövlət dəstəyi Konsepsiyası., 2008].

Bu gün Azərbaycan, eyni zamanda dünyada sülh və təhlükəsizliyin möhkəmlənməsinə töhfə verməyə çalışır, sivilizasiyalararası dialoq təşəbbüslərində fəal iştirak edir. Müasir dövrdə bütün dünyada insanlar üçün obyektiv, qərəzsiz və vicdanlı informasiyanın açıq olması, nəticə etibarilə, dünyada sülhün, təhlükəsizliyin möhkəmlənməsinə, ölkələr və xalqlar arasında əməkdaşlığın, həmçinin sivilizasiyalararası dialoqun genişlənməsinə xidmət edir.

Hazırda Azərbaycan vətəndaşlarının qarşılaşdığı problemlər yalnız ekoloji məsələlərlə bağlı deyil, həm də neqativ enerjili, qeyri-real informasiyaların qəbulu ilə bağlıdır. Belə neqativ informasiyaların insan səhhətinə təsiri, ümumilikdə, havanın, suyun və ətraf mühitin çirklənməsindən yaranan zərərlərdən heç də az deyil. Bəzi vətəndaşlar sakit həyat tərzini keçirmək, stress, kəskin emosiya, depressiya, frustrasiya kimi mənfi psixoloji hallardan uzaq olmaq üçün özlərini KİV-dən təcrid edirlər. Obyektiv və qərəzsiz informasiya mübadiləsinin vacibliyi ilə bağlı fikirlər də məhz bu reallıqlardan qaynaqlanır.

KİV sahəsində informasiya siyasətinin əhatə etdiyi məsələlərdən biri də milli təhlükəsizliyin tərkib hissəsi olan informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunmasıdır. Dövlətin milli təhlükəsizlik siyasəti ilə bağlı Müstəqil Jurnalistlər Liqasının hazırladığı “Mətbuatda dövlət siyasətinin təbliğinə dəstək” adlı bülletendə göstərilir ki, dövlətlərin milli təhlükəsizlik siyasətləri bir-birindən fərqlənsə də, onlar ən azı üç əsas məsələni əhatə etməlidir: beynəlxalq sistemdə dövlətin rolu; dərk olunmuş yerli və beynəlxalq problemlərə qarşı iştirakçı aktorların həyata keçirməli olduqları öhdəliklər.

İnformasiya təhlükəsizliyinin müasir texnogen, vətəndaş və informasiya cəmiyyətindəki rolu, anlayışı, məqsəd və vəzifələri barədə bəhs etməzdən əvvəl, onun siyasi sistemdəki, multidisiplinar və institutlararası rolu müəyyənəşdirilməlidir.

İnformasiya siyasətinin məqsədi – vətəndaşların və ölkənin informasiya-psixoloji təhlükəsizliyini təmin etmək üçün bilgilər sisteminin əldə olunması, dövlət siyasətinin informasiya-analitik müşayiəti həmçinin idarəçiliyin əsas subyekti kimi dövlət tərəfindən qəbul edilmiş qərar və proqramların əhaliyə çatdırılmasıdır.

İnformasiya müharibəsi və informasiya qarşılıqlıması da məhz bu kontekstdə özünü qabarıq şəkildə ifadə edir. Bütün bu proseslərin həyata keçirilməsində və müəyyən nəticələrin əldə olunmasında KİV-in üzərinə böyük missiya düşür. Çünki yuxarıda qeyd olunan proseslərin reallaşmasında obyekt və subyekt olaraq media vasitələri əhəmiyyətli funksiyalar yerinə yetirirlər. İlk növbədə, ona görə ki, dövlətin informasiya siyasətinin yerli, regional və global miqyasda özünü

göstərməsi və bunun hansı sürətlə baş verməsi məhz mediadan asılıdır. Media özü də bu prosesdə iştirak etməklə həmin siyasətin cəmiyyət tərəfindən qəbul olunma formasına birbaşa təsir göstərir. Eyni zamanda medianın siyasiləşməsi hallarının mövcudluğu artıq onu siyasətin ayrılmaz tərkib hissələrindən birinə çevirmişdir.

Milli təhlükəsizliyin iqtisadi, siyasi, hərbi, sərhəd və digər sahələri xarici və daxili təhdidlər, həmçinin onların qarşısının alınması metodları informasiya təhlükəsizliyində əsas məsələlərdəndir. Onların təhlükəsizliyinin təmin olunması metodları bir-birindən fərqləndiyi üçün Azərbaycanda informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunmasında yalnız yuxarıda adları çəkilən qanunlar kifayət etməyə bilərdi. Bu zərurətdən irəli gələrək sonralar bir çox məsələlər – ölkənin informasiya təhlükəsizliyinə təhdidlər ümumi və qısa formada – həm Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyasında və Azərbaycan Respublikasının “Milli Təhlükəsizlik haqqında” Qanununda öz əksini tapmışdır. Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyasında qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikasının informasiya təhlükəsizliyi siyasəti dövlət, ictimai və fərdi informasiya ehtiyatlarının qorunması, habelə informasiya sahəsində milli maraqların müdafiəsinə yönəlmiş tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsindən ibarətdir. Burada bildirilir ki, Azərbaycan Respublikasının milli maraqları xalqımızın fundamental dəyər və məqsədlərini, insan, cəmiyyət və dövlətin tərəqqisini təmin edən siyasi, iqtisadi və sosial tələbatların məcmusundan ibarətdir ki, onlar da konsepsiyada punktlar şəklində öz əksini tapmışdır [Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası., 2007]. Konsepsiyada da əks olunduğu kimi, milli maraqlara:

- dövlətin müstəqilliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması, onun beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığının təmin edilməsi;
- Azərbaycan xalqının vahidliyinin qorunub saxlanılması, azərbaycançılıq ideyasının təşviqi;
- Azərbaycan xalqının mədəni-tarixi irsinin və mənəvi dəyərlərinin qorunması, eləcə də ümumbəşəri dəyərlərlə zənginləşdirilməsi; dilinin, özünüdərk, vətənpərvərlik və milli iftixar hissinin, intellektual potensialının inkişaf etdirilməsi və s. kimi məsələlər daxildir [Əhmədov, E., 2012].

İnformasiya təhlükəsizliyi siyasəti, Azərbaycan Respublikasının informasiya sahəsində əsas milli maraqları “Milli təhlükəsizlik haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda aşağıdakı sahələr üzrə təsnif olunur:

- məlumatların qanuni yolla əldə edilməsi, ötürülməsi, hazırlanması və yayılması kimi vətəndaşların konstitusiyə hüquqlarının təmin edilməsi;
- informasiya ehtiyatlarının qorunması və inkişaf etdirilməsi;
- informasiya məkanının formalaşdırılması və onun qorunmasının təmin edilməsi;

- dünya rabitə və informasiya sistemlərinə daxil olma [<https://president.az/articles/11312>].

Qanunun 15-ci maddəsində Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyinin əsas sahələri qismində iqtisadi, hərbi, sosial, informasiya, ekoloji, elm, mədəniyyət, mədəniyyət və digər sahələr göstərilir.

Azərbaycan Respublikasının informasiya sahəsində milli təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün görülməli əsas tədbirlər Qanunda aşağıdakı kimi təsnif edilir:

- Azərbaycan Respublikasında informasiyanın, həmçinin dövlət informasiya ehtiyatlarının müdafiəsi sahəsində milli sistemin yaradılması və möhkəmləndirilməsi;

- dövlət orqanları və vəzifəli şəxslər tərəfindən qərarların qəbul edilməsinin informasiya təminatının həyata keçirilməsi məqsədilə obyektiv və qabaqlayıcı məlumatların toplanılması;

- informasiya strukturunun inkişaf etdirilməsi;

- kompüter informasiyası sahəsində cinayətkarlığa qarşı mübarizə;

- informasiya təhlükəsizliyinin və informasiya azadlığının təmin olunması [“Milli təhlükəsizlik haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu., 2004].

Qeyd etmək lazımdır ki, 44 günlük Vətən müharibəsi informasiya təhlükəsizliyi məsələsinin aktuallığını bir daha gündəmə gətirmiş oldu. Cəmiyyətə aydın oldu ki, müharibə yalnız silahla deyil, həm də informasiya sahəsində, informasiya təhlükəsizliyi səviyyəsində aparılan mübarizələrdə müşayiət olunmalıdır. Bunun isə ən asan yolu təbii ki, mediadır. Media bütün dövrlərin ən güclü təbliğat silahı olmuşdur. Məhz bu səbəbdəndir ki, bütün dünyada olduğu kimi, Azərbaycanın da bir dövlət kimi həm yerli, həm də beynəlxalq səviyyədə apardığı informasiya təhlükəsizliyi sahəsindəki siyasətində məhz medianın – televiziya, radio, mətbuat, onlayn və sosial media vasitələrinin rolu böyükdür və danılmazdır.

Nəticə / Conclusion

Biz informasiya əsrində, internet və informasiya texnologiyalarının sürətlə inkişaf etdiyi dövrdə yaşayırıq. Azərbaycan əhalisinin 60 faizindən çoxu internetdən istifadə edir. Bu, sevindirici hal kimi qiymətləndirilməlidir. Lakin unutmamaq olmaz ki, dünyada ən təhlükəsiz bir alət belə doğru əllərdə olmayanda təhlükəli silaha çevrilə bilər. İnformasiya məkanında internet və digər informasiya vasitələri insanların informasiya ehtiyaclarını ödəməklə yanaşı, bəzən təxribat vasitəsi kimi də istifadə olunur. Məhz bu yolla ayrı-ayrı xalqlara, dövlətlərə və insanlara qarşı böhtan xarakterli kampaniyalar aparılır.

Prezident İlham Əliyevin fikirlərindən də göründüyü kimi, informasiya təhlükəsizliyi Konsepsiyasında Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münasirəti

si ilə bağlı həyata keçiriləcək informasiya siyasətinin əsas istiqamətləri və bu sahədə qarşıda duran vəzifələr ayrıca əks etdirilməlidir. Ölkə Prezidentinin 2012-ci ildə Nazirlər Kabinetinin iclasında səsləndirdiyi fikirlərə diqqət yetirək: “Həzrətdə Azərbaycana qarşı həyata keçirilən informasiya müharibəsində Ermənistan xüsusi canfəşanlıq göstərir. Etiraf etmək lazımdır ki, erməni lobbisi Avropada və başqa dünya dövlətlərində, xüsusən böyük ölkələrdə kifayət qədər güclüdür. Onlar onilliklər, yüzilliklər boyu bu istiqamətdə məqsədyönlü fəaliyyət göstərmiş, ciddi şəkildə təşkilatlanmış, çox aqressiv və mənfi bir şəbəkə yaratmışlar. Azərbaycana qarşı əksər mənfi informasiyaların təkanverici qüvvəsi məhz erməni lobbisidir. Erməni diasporu müxtəlif ölkələrin informasiya vasitələrində Azərbaycanın dünyada gündən-günə artan nüfuzuna, siyasi, iqtisadi, mədəni sahələrdə əldə etdiyi uğurlarına kölgə salmağa çalışır. Ermənilərin və onlara himayədarlıq edən siyasi dairələrin əsas məqsədi nəyin bahasına olursa-olsun beynəlxalq ictimai rəydə Azərbaycanla bağlı mənfi fikir formalaşdırmaqdır” [Nazirlər Kabinetinin 2012-ci ilin birinci rübünün sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında İlham Əliyevin yekun nitqi., 2012].

“Azərbaycanın informasiya təhlükəsizliyi siyasətinin əsas vəzifələrindən biri, həm özünün, həm də tərəfdaş region dövlətlərinin, transmilli informasiya vasitələrinin imkanlarından maksimum bəhrələnərək, beynəlxalq ictimaiyyətə çıxış kanalları və təsir mexanizmləri yaratmaqdan ibarətdir. Mütəxəssislərin fikrincə, hazırda ABŞ və digər böyük dövlətlərin mövcud informasiya-kommunikasiya texnologiyaları onlara bütün dünya ərazilərinə geosiyasi, hərbi-strateji və informasiya nəzarəti etmək imkanı verir. Yaxud transmilli peyk, kompüter və informasiya texnologiyaları, mobil telefon şəbəkələri həm beynəlxalq ictimaiyyətin, həm də bilavasitə dövlətlərin əhalisinin lazımı istiqamətə yönəldilməsi və idarə edilməsinin həlledici amilinə çevrilmişdir. Əlbəttə, Azərbaycan tipli dövlətlər dünya informasiya məkanında lazım olan səviyyədə iştirak etmək imkanlarına malik deyildir. Lakin hər bir müstəqil dövlət kimi, Azərbaycanın da milli informasiya siyasətinin formalaşdırılması, ölkənin informasiya məkanının kənar qüvvələrin təsirindən və müdaxiləsindən maksimum qorunması, milli informasiya maraqlarının təmin edilməsi, dünyanın global və virtual informasiya məkanına müxtəlif yollar tapılması, dünya ictimai rəyinə təsir imkanları yaradılması günün vacib vəzifələri sırasına daxildir” [Həsənov, Ə., 2015].

Azərbaycan Respublikasının informasiya məkanının müasir təhdidlərdən qorunması milli təhlükəsizliyin əsas istiqamətlərindəndir. Ölkə Prezidenti İlham Əliyev 2023-cü il, 28 avqust tarixli Sərəncamında “Azərbaycan Respublikasının informasiya təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizliyə dair 2023 – 2027-ci illər üçün Strategiyasını təsdiq etmişdir [<https://president.az/az/articles/view/>].

Məqalənin aktuallığı. Qloballaşan dünyada informasiya təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizliyin təmin olunması, istər milli, istərsə də beynəlxalq səviyyədə prioritet məsələyə çevrilmişdir. Bu sahədə başlıca məqsəd insan, cəmiyyət və dövlət maraqlarının qorunmasıdır. Kibertəhlükəsizlik sahəsində milli ekosistemin formalaşdırılması və inkişafı istiqamətində aparılmış əməli tədbirlər ölkəmizin beynəlxalq reytinglərdə mövqeyinin əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdırılmasına səbəb olmuşdur. Belə ki, Azərbaycan Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqının tərtib etdiyi “Qlobal Kibertəhlükəsizlik İndeksi 2020” (Global Cybersecurity Index, GCI) reytingində 15 pillə irəliləyərək, 194 ölkə arasında 89.31 xalla 40-cı yerdə qərarlaşmışdır. “Azərbaycan Respublikasının informasiya təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizliyə dair 2023–2027-ci illər üçün Strategiya” dövlətin, cəmiyyətin və insanların müasir İKT-dən təhlükəsiz istifadəsinin təmin edilməsi üçün milli informasiya təhlükəsizliyi səviyyəsinin yüksəldilməsinə, dövlət və özəl şəbəkələrin, kritik informasiya infrastrukturalarının təhlükəsizliyinin təmin olunmasına aid tədbirlərin müəyyənəşdirilməsinin və həyata keçirilməsinin təşkilinə, həmçinin fərdi məlumatların mühafizəsinə, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə təsbit edilmiş insan hüquq və azadlıqlarına riayət edilməsinə daha əlverişli şəraitin yaradılmasına xidmət edir. Strategiya Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər normativ hüquqi aktlarına, o cümlədən “Milli təhlükəsizlik haqqında”, “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarına, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il, 23 may tarixli 2198 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik konsepsiyası”na, habelə informasiya təhlükəsizliyi üzrə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsaslanır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Tədqiqatda günümüzün aktual mövzularından olan informasiya, informasiya cəmiyyəti və informasiya təhlükəsizliyi anlayışlarına aydınlıq gətirilir. Eyni zamanda informasiya cəmiyyəti mühitində informasiya təhlükəsizliyinə yönəlmiş təhdid mənbələrindən, informasiya təhlükəsizliyinin pozulma hallarının əsas kateqoriyalarından bəhs edilir. İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi metodları – informasiyanın hüquqi, təşkilati, texnoloji metodlarla mühafizəsi və mənəvi-etik metodları məqalənin elmi yeniliklərindən biridir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Göründüyü kimi, müstəqillik illərində Azərbaycan Respublikasında yeni informasiya fəaliyyətinin təşkili, fikir, söz və məlumat azadlığı sahəsində qazanılmış uğurlar milli dövlət quruculuğu siyasətinin və əldə olunmuş demokratik nailiyyətlərin mühüm tərkib hissəsi olmuşdur. Azərbaycan hökuməti bundan sonra da demokratiyanın inkişaf etdirilməsi sahəsində üzərinə düşən vəzifələri yerinə yetirmək əzmindədir. Tədqiqat işi informasiya

texnologiyaları, kibertəhlükəsizlik və jurnalistika sahəsində çalışan mütəxəssislər üçün metodik vəsait kimi əhəmiyyət kəsb edir. Əldə edilən nəticələr media etikası, dezinformasiya ilə mübarizə və kibermühafizə sahəsində maarifləndirmə tədbirlərinin təşkili zamanı tətbiq oluna bilər.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat / References

1. Əhmədov, E. (2012). Ermənistanın Azərbaycana təcavüzü: təhlili xronika. (1998–2011). Bakı: "Letterpress".
2. Əliquliyev, R. (2014). İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasının multidissiplinar elmi-nəzəri problemləri və onların ölkəmizdə araşdırılması vəziyyəti. AMEA-nın "Xəbərlər" məcmuəsi, 1(1), s. 30–35.
3. Əlizadə, M., Bayramov, H., Məmmədov, Ə. (2016). İnformasiya təhlükəsizliyi. Bakı, İqtisad Universiteti.
4. Əliyev, İ. (2010). Mən jurnalistləri vətənpərvərliyə çağırıram. Bakı: "Apostrof".
5. Əliyev, İ. (2012). Nazirlər Kabinetinin 2012-ci ilin birinci rübünün sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasında yekun nitqi. Azərbaycan qəzeti.
6. Əliyev, V. (2017). Media korporasiyaların fəaliyyətində informasiya ilə manipulyasiya problemləri. Müasir medianın yaradıcılıq prinsiplərinin milli mətbuata tətbiqi yolları: III beynəlxalq elmi-nəzəri konfransın materialları. Bakı.
7. Azərbaycan Respublikasında kütləvi informasiya vasitələrinin inkişafına dövlət dəstəyi Konsepsiyası. (2008). Azərbaycan qəzeti.
8. Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Konsepsiyası. (2007). Azərbaycan qəzeti.
9. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. (2009). Azərbaycan qəzeti.
10. Azərbaycan Respublikasında söz, fikir və məlumat azadlığının təmin edilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. (1998). Azərbaycan qəzeti.
11. Heydər Əliyev və mətbuat (4 cildə, IV cild). (2003). Bakı: "Nurlar".
12. Həsənov, Ə. (2011). Azərbaycanın milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasəti. Bakı: "Letterpress".
13. Həsənov, Ə. (2015). Azərbaycanın geosiyasəti. Bakı: "Zərdabi LTD".

14. Həsənov, Ə. (2016). Azərbaycan Respublikasının milli inkişaf və təhlükəsizlik siyasətinin əsasları. Bakı: “Zərdabi LTD”.
15. İctimai televiziya və radio yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (20075). Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, № 6, maddə 601.
16. İnformasiya əldə etmək haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2005). Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 12, 3200–3226.
17. İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (1998). Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 6, 1214–1222.
18. Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya və kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya. (2003). Azərbaycan qəzeti.
19. Kütləvi informasiya vasitələri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2000). Azərbaycan qəzeti, № 34.
20. Mazanlı, İ. (2005). Söz azadlığı və informasiya təhlükəsizliyi: milli və beynəlxalq təminat. Terminlər və anlayışlar. Bakı: “UniPrint”.
21. Mehdiyev, R. (2003). XXI əsrdə milli dövlətçilik. Bakı: “XXI – Yeni Nəşrlər Evi”.
22. Mehdiyev, R. (2009). Mətbuatda dövlət siyasətinin təbliğinə dəstək: reallıqlar, problemlər, vəzifələr. Bakı: “Şəms”.
23. Məmmədli, C. (2012). Jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi. Bakı: “Zərdabi LTD”.
24. Niyazov, X. (2016). Dövlət informasiya siyasəti. Bakı: “Elm və Təhsil”.
25. Piriye, A. (2005). Siyasi strategiya və milli təhlükəsizlik. Bakı, Bakı Universiteti.
26. Qasımov, E. (2012). İnformasiya təhlükəsizliyinin qorunmasında dövlət siyasətinin prinsipləri. Respublika qəzeti.
27. Rüstəmov, A. (2017). İnformasiya təhlükəsizliyi sahəsində dövlət siyasəti. Azərbaycan qəzeti.
28. Şeymən. (2015). İnformasiya təhlükəsizliyinin texniki və yaradıcılıq tərəfləri... Şərq qəzeti.
29. Televiziya və radio yayımı haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2002). Retrieved from <http://e-qanun.az>
30. Milli təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. (2004). Azərbaycan qəzeti.
31. “Azərbaycan” qəzeti. (2014).
32. “Şərq” qəzeti. (2018).
33. www.president.az

34. [https://azertag.az/xeber/Milli Təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Res-publikasının Qanunu317420](https://azertag.az/xeber/Milli_Təhlükəsizlik_haqqında_Azərbaycan_Res-publikasının_Qanunu317420)
35. <http://www.aznews.az/news/cemiyyet/114276.html>
36. <https://president.az/articles/11312>
37. <https://president.az/az/articles/view/60949>.